วัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) : ศิลปกรรม ความหมายทางสัญลักษณ์และบทบาทวัดพระพุทธศาสนาฝ่ายจีน

วันชัย แก้วไทรสุ่น

บทคัดย่อ

วัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) เป็นวัดที่ดำเนินการสร้างโดยคนจีน และคนไทยเชื้อสายจีนที่มีพัฒนาการจากความเป็นเมืองเริ่มแรกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้มีการสร้างวัดขึ้นในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ ในปัจจุบันมีความเชื่อกันว่า เป็นตำแหน่งของท้องมังกร และวัดจีนประชาสโมสรยังได้รับอิทธิพลรูปแบบทางศิลปกรรมจากวัดเล่งเน่ยยี่ เช่น ในเรื่องของการวางแผนผังโครงสร้างของหลังคา การจัดวางตำแหน่งของรูปเคารพ แต่รูปแบบของอาคารภายนอก เช่น หลังคา จั่ว รูปแบบของรูปเคารพ การประดับประดิมากรรมตกแต่งและภาพจิตรกรรม เป็นแบบศิลปกรรมที่แตกต่างกันไม่เหมือนกัน อีกทั้งพบว่าในระยะหลังการสร้างวัดจีนประชาสโมสร มีการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมเป็นไปตามพลวัตทางวัฒนธรรม ที่มีลักษณะเฉพาะของวัดไม่เหมือนกับวัดเล่งเน่ยยี่และวัดอื่นๆ แต่ทั้งนี้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏเป็นลักษณะศิลปกรรมแบบแต้จิ๋ว ที่เป็นผลพัฒนาการมาจากอิทธิพลทางตอนใต้ของประเทศจีน ส่วนในด้านบทบาทของวัด มีผลมาจากความเชื่อของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน โดยแรกสร้างวัดนั้นวัดได้รวมเอาความเชื่อดังกล่าวไว้ทั้งศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อและพระพุทธศาสนาไว้ด้วยกันแต่หลักหัวใจสำคัญนั้น คือ รูปเคารพส่วนประธาน เป็นรูปทางพุทธศาสนามหายาน วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจีนนิกายของมณฑลปราจีนบุรีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา จวบจนถึงปัจจุบันวัดเป็นสถานที่ที่ให้ผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนามุ่งเข้าสู่ธรรมะ โดยมีเป้าหมายที่จะมีความสุขความเจริญ ขั้นสุดท้ายคือการเจริญรอยตามพระพุทธองค์สู่แดนสุขาวดีเพื่อสู่นิพพานในที่สุด

คำสำคัญ : รูปแบบทางศิลปกรรม/สัญลักษณ์/บทบาทของวัดจีน

Abstract

This research studied the background of Chinese living in Chachoengsao province, Thailand through the art of Watchinprachasamosorn and its relationship with Chinese communities. The research method focused on the historical documents such as the royal chronicles, archives and published literatures as well as on site survey and interview.

The study shown that Watchinprachasamosorn constructed by Chinese and the Thai-Chinese in the time of King Rama the third until King Rama the fifth. The temple built in the residential area, where presently believed as an auspicious location.

Originally, the art of Watchinprachasamosorn derived from the art style of

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

Watlengnengyee, Bangkok, especially the planning and roof structure design. However, the exterior of the temple, decorative art and the worship sculptures of Watchinprachasamosorn are unique. The temple built with different concept compared with Watlengnengyee. According to the cultural changes, the temple was rebuilt and renovated particularly in the Chaozhou style, the art that prevailed in the southern part of mainland China.

Moreover, Watchinprachasamosorn is a symbol of Chinese Mahayana Buddhism since King Rama the fifth's reign to presently. The temple is the path for Buddhists toward the Sukhavati heaven and the nirvana.

Keyword : The Art, The Meanings, The Roles of a Chinese-sect Buddhist Temple

ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

วัดจีนประชาสโมสรเป็นวัดจีนที่ชาวเมืองฉะเชิงเทราได้ร่วมกันสร้างขึ้น โดยนิมนต์หลวงจีนสกเห็งเจ้าอาวาสวัดเล่งเน่ยยี่กรุงเทพมหานครมาเป็นประธาน ท่านได้นำรูปแบบศิลปกรรมจีนและแผนผังของวัดจีนในเขตภาคใต้ของประเทศจีน มาเป็นรูปแบบในการก่อสร้าง ฉะนั้นจึงถือกันว่าเป็นวัดจีนที่รักษาวัฒนธรรมจีนไว้ได้เกือบครบถ้วนเหมือนวัดเล่งเน่ยยี่ ชาวจีนในเมืองฉะเชิงเทราและใกล้เคียงมีการนับถือศรัทธามาก ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์เสด็จเปิดเส้นทางรถไฟและเสด็จเยี่ยมวัดเล่งฮกยี่ ได้พระราชทานทรัพย์บำรุงวัด 80 บาทและพระราชทานนามวัดว่า "วัดจีนประชาสโมสร"

ปัจจุบันมีการกล่าวกันว่าที่ตั้งของ วัดเล่งฮกยี่ (วัดจีนประชาสโมสร) คือ "ท้องมังกร" (http://www.thaipost.net/tabloid/310509/5462) 10 ตุลาคม 2552 ; พ. สุวรรณ ,2545 หน้า 51) ส่งผลถึงความต้องการทราบประวัติศาสตร์ชุมชนจีนในพื้นที่ศึกษา การสร้างวัดจีนและผลของการสร้างวัด คือ เกิดรูปแบบทางศิลปกรรมในวัด เริ่มจากที่ตั้งของวัด งานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรมรูปเคารพ ลวดลายประดับ ทั้งหมดล้วนมีสัญลักษณ์ทางศาสนาทั้งสิ้น การศึกษาจึงเน้นศึกษามาที่รูปแบบศิลปกรรมทั้งหมด แล้วแปลความหมายสัญลักษณ์ที่ปรากฏขึ้นในวัด ตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน โดยประวัติเริ่มแรกผู้สร้างมีแนวความคิดที่ได้รับรูปแบบศิลปกรรมจากวัดเล่งเน่ยยี่ มาใช้ในการออกแบบสร้างวัดเล่งฮกยี่ แต่อย่างไรก็ตามการนำเอารูปแบบดั้งเดิมมาสร้างไม่เสมอไป มีการปรับตกแต่งเพิ่มเติมหรือตัดทอนจากต้นแบบให้เป็นแบบที่ต่างไป

วัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) เป็นวัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกของประเทศไทย วัดจึงมีบทบาทต่อชุมชนในพื้นที่ จนถึงปัจจุบันวัดมีบทบาทมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ดังนั้นวัดจีนประชาสโมสรจึงมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่แสดงความหมายทางสัญลักษณ์ทางความเชื่อไว้ ได้นำเอาความเชื่อรูปแบบทางศิลปกรรมจากวัฒนธรรมจีนมาผสมผสานกับความเชื่อในพื้นที่ เกิดเป็นรูปแบบขึ้นใหม่คือวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) จากนั้นมีการสืบทอดถึงวิถีความเป็นศาสนาพุทธมหายานให้กับชุมชนท้องถิ่น เป็นที่พึ่งของประชาชนโดยทั่วไปที่ได้เข้าไปไหว้พระหรือร่วมพิธีกรรมที่วัดแห่งนี้ วัดจึงมีบทบาทต่อสังคมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มแรกจวบจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่าศตวรรษ

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวจีนในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองฉะเชิงเทรา เหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้อง ศึกษาประวัติการสร้างวัดจีนในประเทศไทย

2.เพื่อศึกษารูปแบบศิลปกรรม และความหมายของสัญลักษณ์ เริ่มจากที่ตั้งของวัด องค์ประกอบของแผนผังวัด รูปแบบสถาปัตยกรรม รูปแบบของรูปเคารพและลวดลายมงคลที่นำมาใช้ประดับ

3. เพื่อศึกษาบทบาทของวัดจีนประชาสโมสรในศาสนาพุทธมหายาน ที่มีความสัมพันธ์ต่อชุมชนด้านต่างๆ เช่น เป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนามหายานฝ่ายจีนในจังหวัดฉะเชิงเทรา

กรอบแนวคิดในการศึกษา

การทำวิจัยเป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นแบบศึกษาเฉพาะกรณี (Case study) และเป็นการศึกษาแบบสหวิทยา เน้นการศึกษาทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวจีน การสร้างวัดจีน ประวัติศาสตร์สถาปัยกรรมและประวัติศาสตร์ศิลปะทางรูปเคารพ และใช้กรอบการศึกษาทางมานุษยวิทยา (มานุษยวิทยาทางศิลปะ) ศึกษาด้านความหมายของสัญลักษณ์ทางความเชื่อ (symbol) ที่เกี่ยวข้องกับงาน สถาปัตยกรรม ประติมากรรมรูปเคารพและลวดลายประดับ และศึกษาบทบาทของวัดในขั้นสุดท้าย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของชาวจีน ในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองฉะเชิงเทรา เหตุการณ์ที่สำคัญในส่วนที่เกี่ยวเนื่องกับชาวจีนและได้ทราบถึงประวัติวัดจีนในประเทศไทย

2. จะได้ทราบรูปแบบของวัดจีนฝ่ายมหายาน มีความสำคัญอย่างไร รูปแบบทางศิลปกรรมเป็นอย่างไร จัดอยู่ในสมัยใดหรือได้รับอิทธิพลสมัยใด เรียกองค์ประกอบของวัดแต่ละส่วนว่าอย่างไร และทราบความหมายของสัญลักษณ์ของศิลปกรรม

3. ได้ทราบถึงความสำคัญของบทบาทของวัดต่อชุมชนในการเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายานในจังหวัดฉะเชิงเทรา และประชาชนโดยทั่วไป

ขอบเขตของการศึกษา

ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนจีนในพื้นที่ ศึกษาการสร้างวัดจีนในประเทศไทย ศึกษารายละเอียดรูปแบบของศิลปกรรม ความหมายทางสัญลักษณ์และศึกษาบทบาทของวัดต่อชุมชน ขอบเขตของพื้นที่ศึกษาใช้พื้นที่ศึกษาเมืองฉะเชิงเทรา และพื้นที่ที่เกี่ยวเนื่องกับการศึกษา และช่วงเวลาของการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ของชาวจีน เน้นช่วงเวลาสมัยรัชกาลที่ 3-5 และช่วงของการศึกษาการสร้างวัดจีนศึกษาตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยปัจจุบัน

วิธีการศึกษา

1. สำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล ภาคเอกสาร แยกเป็นเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง จากหนังสือ ตำราพระราชพงศาวดาร จดหมายเหตุ ภาพลายเส้นเก่า ภาพถ่ายเก่า และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยการศึกษาทางกายภาพ ศึกษาวัดที่ให้อิทธิพลกับวัดเล่งฮกยี่

ศึกษาสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวเนื่องกับวัด โดยการบันทึกเป็นภาพถ่าย ภาพลายเส้น ประกอบกรณีที่ไม่สามารถถ่ายภาพได้ และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง โดยการบันทึกข้อมูลและใช้เทปบันทึกเสียง หรือเทปบันทึกภาพ

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลภาคเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์

4. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มานำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และนำเสนอด้วยภาพถ่าย ภาพลายเส้น รูปแผนที่ แปลน แผนผัง แผนภูมิ รูปถ่ายพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ เทพเจ้า รูปเคารพต่างๆ และรูปลวดลายมงคลต่างๆ

5. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา

1. ชาวจีนโพ้นทะเล หมายถึง ชาวจีนที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทย ไม่ว่าจะโดยตรงหรือจะผ่านประเทศอื่นมาก่อนก็ตาม มีจุดมุ่งหมายที่จะพำนักอยู่เป็นการถาวรหรือได้อยู่อาศัยเป็นเวลาชั่วคราว ตลอดทั้งบรรดาลูกหลานที่เกิดในประเทศไทย ไม่ว่าจะได้รับสัญชาติไทยหรือไม่ก็ตามจนถึงบรรดาผู้สืบเชื้อสายต่อๆ ไป ยังมีวิถีชีวิตไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนร่วมกับชาวจีนอื่นๆ และหรือมีความสัมพันธ์ ติดต่อกับชาวจีนโพ้นทะเลอื่นๆ ในลักษณะชุมชนจีน

2. ชาวไทยเชื้อสายจีน หมายถึง ชาวไทยที่เป็นลูกหลานเกิดขึ้นในประเทศไทย จากชาวจีนโพ้นทะเลแต่งงานด้วยกัน หรืออาจชาวจีนโพ้นทะเลแต่งงานกับชาวไทยแล้วมีลูกหลานที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

3. วัดจีน หมายถึง ศาสนสถานที่สร้างขึ้นโดยแรงศรัทธาในศาสนาพุทธมหายานเป็นหลัก มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ในวัดและมีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ประกอบด้วยเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

4. ศิลปกรรมในวัดจีน เป็นส่วนประกอบในวัด ประกอบด้วยสถาปัตยกรรม รูปเคารพต่างๆ และงานจิตรกรรม

5. สัญลักษณ์ หมายถึง ความหมายของงานศิลปกรรมที่เป็นความหมายทางความเชื่อความเป็นสิริมงคลต่างๆ รวมทั้งงานศิลปกรรมต่างๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสิ่งแทนทางพระพุทธศาสนาหรือสื่อถึงพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย

1. การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชนจีนในเมืองฉะเชิงเทรา

บริเวณพื้นที่ที่อยู่ติดกับทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทยได้แก่ จังหวัดตราด จันทบุรี ระยองและจังหวัดชลบุรี เป็นพื้นที่เริ่มแรกที่เป็นเมืองท่าในการจอดเรือเทียบเพื่อทางการค้าก่อนที่คนจีนจะรุกเข้าไปในพื้นที่ส่วนใน โดยเฉพาะเมืองจันทบุรีเป็นทำเลต่อเรือ ซ่อมเรือ เพราะมีไม้และช่างจีนเป็นจำนวนมาก (ธวัช ปุณโณทก, 2544, หน้า 11)

เมืองฉะเชิงเทรา สมัยกรุงศรีอยุธยาช่วงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์พบว่า ชาวจีนได้เคลื่อนย้ายค้าขายลงไปเรื่อยๆ โดยชาวคริสต์แปดริ้วซึ่งหากเป็นคนจีนจะไม่อยู่ประจำ ทำการค้าขายจึงต้องเคลื่อนย้ายนำไปส่งขายเป็นประจำ (สุนทร คัยนันท์, 2534, หน้า 54)

สมัยรัชกาลที่ 1 นักวิชาการได้กล่าวถึงชาวจีนที่เมืองฉะเชิงเทราเป็นชาวแต้จิ๋วมีเป็น

จำนวนมาก อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่แปดริ้วตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง เป็นชาวจีนที่อพยพมาจากชุมชนจีนที่สำเพ็ง เนื่องจากว่าที่สำเพ็งมีชาวจีนหนาแน่นมากเกินไป (สุชาติ เถาทอง และคณะ, 2546 หน้า 32) สอดคล้องกับในนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ (สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2519,หน้า 90-91) ปรากฏข้อความเกี่ยวกับย่านของคนจีนอาศัยอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง

สมัยรัชกาลที่ 2 เมืองฉะเชิงเทราได้พัฒนาเป็นแหล่งอุตสาหกรรมน้ำตาลเพื่อส่งออก จึงมีกลุ่มคนจีนกระจายตัวประกอบอาชีพปลูกอ้อยทำน้ำตาลและส่งไปขายสิงคโปร์แล้ว (สุนทร คัยนันทร์, 2534, หน้า 61)

สมัยรัชกาลที่ 3 จากความหนาแน่นของสำเพ็ง หรืออาจเป็นขั้นตอนที่ชาวจีนเข้ามายังกรุงเทพฯ มุ่งจะหางานทำในเมืองหลวงหรือจะออกไปหากินยังหัวเมืองต่างๆ จะมาพำนักที่สำเพ็งก่อนคือจุดตั้งตัวของคนจีนและสมัยนี้มีนโยบายให้ชาวจีนออกไปตั้งหลักแหล่งถือเรื่องเขตนารอบราชธานี เนื่องจากเมืองฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่บนแม่น้ำบางปะกง มีคลองสำโรง คลองแสนแสบ เหมาะการคมนาคมมายังเมืองท่า (วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธ์และสุภางค์ จันทวานิช, 2534, หน้า 91-92)

มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชการที่ 3 หลายเรื่องที่แสดงถึงว่าชาวจีนอาศัยอยู่ในเมืองฉะเชิงเทรา เริ่มจากการขุดคลองบางขนากโดยชาวจีน การย้ายเมืองและการสร้างกำแพงเมือง เหตุการณ์กบฏตั้วเหี่ย (อั้งยี่) การปลูกอ้อย ที่เมืองฉะเชิงเทรา (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2533, หน้า 84) ซึ่งเจ้าของโรงหีบอ้อย ผู้จัดการและคนงานเป็นชาวจีนและการตั้งชาวจีนขึ้นปกครองชาวจีนด้วยกัน เรียกว่า "กรมการจีน" (วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธ์ และสุภางค์ จันทวานิช, 2534, หน้า 145)

สมัยรัชกาลที่ 5 มีกลุ่มชาวจีนหนาแน่นเพิ่มขึ้นโดยลำดับ โดยสมัยรัชกาลที่ 5 พื้นที่ตั้งแต่ตำบลโสธร เรื่อยมาจนถึงตำบลบ้านใหม่ เป็นชุมชนจีนอาศัยอยู่ ปรากฏสถานที่ที่ชาวจีนสร้างขึ้นจำนวนมาก เช่น วัดอุภัยภาติการาม ตลาดบ้านใหม่และวัดจีนประชาสโมสร โรงเจศาลเจ้า เป็นต้น และนอกจากนั้นแล้วบริเวณพื้นที่ศึกษามีการตั้งศูนย์การปกครองขอมณฑลอยู่ที่เมืองฉะเชิงเทรา มีการขุดคลองเชื่อมเพื่อการคมนาคมหลายคลองเพื่อเพิ่มการเกษตร การอุตสาหกรรมและมีการเปิดเดินรถไฟสายภาคตะวันออกเป็นครั้งแรก เป็นต้น ทำให้เมืองฉะเชิงเทราจึงเป็นเมืองที่ทันสมัยในขณะนั้น (แผนที่ที่ 1)

ปัจจุบันในตลาดบ้านใหม่มีศาลเจ้าอยู่สองแห่งและพบในพื้นที่ใกล้เคียง มีศาลเจ้าตั้งอยู่เป็นจำนวนมากถึง 17 แห่ง เป็นการบ่งบอกได้ว่าเดิมมีชาวจีน คนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่มาตลอด (กรมการปกครอง,ม.ป.ป.,ไม่ปรากฏเลขหน้า)

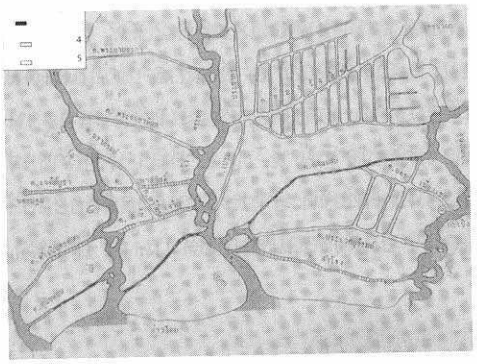

แผนที่ที่ 1 แสดงคลองที่ขุดในสมัยรัชกาลที่ 3-5
ที่มา : สุภางค์ จันทวานิช, และคณะ, 2534, ไม่ปรากฏเลขหน้า

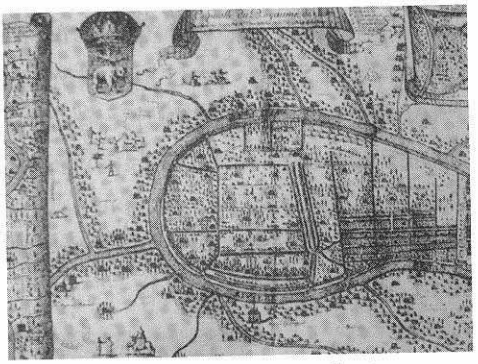

แผนที่ที่ 2 แสดงชุมชนจีนบริเวณพื้นที่มุมขวาล่างเกาะกรุงศรีอยุธยา เขียนโดยบาทหลวงคูตอแลง
ที่มา : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2546, หน้า 33.

2. การสร้างวัดจีนในประเทศไทย

สมัยอยุธยา นักวิชาการบางท่านชี้ว่าน่าจะมีวัดจีน แต่หลักฐานสิ่งก่อสร้างที่พบนั้นเป็นลักษณะรูปแบบศิลปกรรมไทย จึงอาจยังไม่กล่าวได้ว่ามีการสร้างวัดจีนที่เป็นรูปแบบศิลปกรรมจีน ข้อมูลจากนักวิชาการได้ศึกษาถึงชุมชนจีนในเกาะอยุธยากล่าวว่า ตลาดวัดท่าราบ ย่านคนจีน ตลาดบ้านจีน (Nicolas,1998, p.91 อ้างถึงใน วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ, 2550, หน้า 157) ตลาดบ้านจีนอยู่ปากคลองขุนละครไชย มีตึกกว้านร้านจีนมากมายขายของจีนมากกว่าของไทย มีศาลเจ้าจีนศาลหนึ่งอยู่ท้ายตลาด (ประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา, 2539, หน้า 97)

อาจารย์ น. ณ ปากน้ำ ท่านได้กล่าวถึงชาวจีนนั้นตั้งอยู่ที่ตำบลที่เรียกว่าป้อมเพชร แถวนั้นเป็นที่อยู่ของชาวจีนและยังมีร่องรอยของวัดจีนเป็นจำนวนมาก เช่น วัดจีน วัดเจ๊ก วัดซอแฮ ก็คงจะเป็นสำเพ็งย่อยๆ ของอยุธยาขนาดนั้นพอๆ กับหมู่บ้านของฮอลันดา (น. ณ ปากน้ำ, 2537, หน้า 9) อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้อธิบายเกี่ยวกับแผนที่ของ Siam ou Iudia (ปารีส พ.ศ. 2229) เขียนโดย คูตอแลง บาทหลวงชาวฝรั่งเศส ที่แสดงถึงชุมชนจีนในกรุงศรีอยุธยาในช่วงสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ว่ามีชาวจีนอาศัยอยู่หนาแน่น (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2546, หน้า 33) (แผนที่ที่ 2) สอดคล้องกับแผนที่ในจดหมายเหตุของ ลา ลูแบร์ (เดอร์ ลา ลูแบร์, 2548 หน้า 34) ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา (ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช, 2549, หน้า 87) และยังพบเอกสารที่กล่าวถึงคนจีนอีกหลายฉบับ

จากข้อมูลข้างต้นและจากกรณีที่อาจารย์ น. ณ ปากน้ำ กล่าวถึงชื่อวัดจีน 3 วัดอยู่ในย่านชุมชนจีน ผู้เขียนสันนิษฐานได้ว่าน่าจะมีความเป็นไปได้ที่มีวัดจีนเกิดขึ้นในกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หลังจากที่มีชุมชนจีนมีการก่อตัวอย่างหนาแน่นแล้ว แต่มีอยู่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดจีน” ที่ปรากฏชื่อในแผนที่ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า วัดรัตนชัย วัดนี้สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยารุ่นเดียวกับวัดสุวรรณดาราราม ปรากฏชื่อในแผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์ (ยศธร มีผลกิจ, ที่ระลึกในงานปฏิสังขรณ์อุโบสถและกฏิสงฆ์ วัดรัตนชัย (จีน) 27 มีนาคม 2540) จากการเข้าไปสำรวจวัดจีนดังกล่าว ไม่พบหลักฐานที่แสดงความเป็นจีนในสมัยอยุธยาปรากฏอยู่เลย พบพระประธานพุทธลักษณะแบบไทย ส่วนเจดีย์ประธานในวัดก็เป็นของที่สร้างขึ้นใหม่

ช่วงที่รัชกาลที่ 4 ครั้งเสด็จพระราชดำเนินมาบำเพ็ญพระราชกุศลในปีพ.ศ.2397 (เกื้อกูล ยืนยงอนันต์, 2529, ไม่ปรากฏเลขหน้า) จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส ท่านกล่าวว่าแต่เดิมบริเวณที่ฐานจะมีตุ๊กตาจีนประดับอยู่ที่ซุ้มฐานเจดีย์สี่ด้าน แต่ปัจจุบันไม่เหลือหลักฐาน (สัมภาษณ์พระครูรัตนชยาธร 18 มิถุนายน 2553) ซึ่งวัดนี้อาจารย์ น. ณ ปากน้ำ เคยสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2509-2510 กล่าวว่าเป็นวัดที่ปฏิสังขรณ์ใหม่หมดทั้งวัด ทำบนซากเก่าสมัยอยุธยา ส่วนเจดีย์กลมนั้นยึดแบบวัดเจดีย์แดง ช่างสมัยรัชกาลที่ 4 ปฏิสังขรณ์ใหม่หมด (น. ณ ปากน้ำ, 2540, หน้า 2540) (ภาพที่ 1)

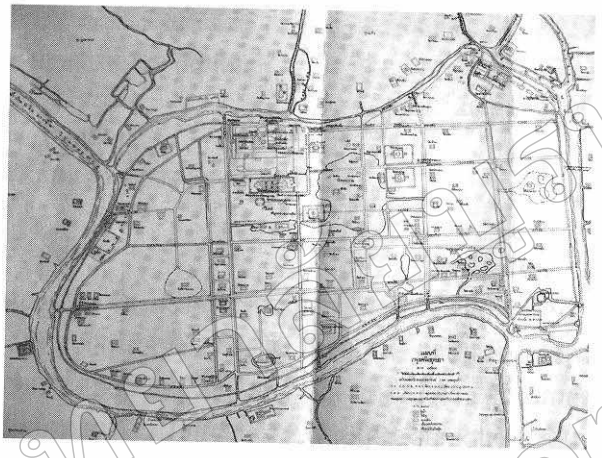

แผนที่ที่ 3 แผนที่กรุงศรีอยุธยา ฉบับพระยาโบราณราชธานินท์
ที่มา : หน่วยศิลปากรที่ 6 พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 1 เจดียทรงกลม วัดรัตนชัย (วัดจีน) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ส่วนวัดเจ๊กและวัดซอแฮ จากบันทึกของอาจารย์ น. ณ ปากน้ำ ผู้วิจัยยังไม่พบว่าอยู่ที่ใดแต่ปรากฏในตำแหน่งของแผนที่พระยาโบราณราชธานินท์ บริเวณที่ย่านในไก่ซึ่งปัจจุบันเป็นหอพักมหาวิทยาลัยราชภัฏอยุธยาคลุมเนื้อที่วัด 3 วัด ได้แก่ วัดท่าม้า วัดสิงห์ร้าย วัดสามจีน และมีสุสานจีนอยู่ด้วย (ส.สุวรรณประทีป 2530, หน้า 261-262) ซึ่งหลักฐานที่เป็นศิลปกรรมปรากฏเป็นศิลปกรรมไทยสมัยอยุธยา (จากการสำรวจ 18 มิถุนายน 2553)

พบพระพุทธรูปแบบจีนสลักหินที่วัดสุวรรณาวาส พระนครศรีอยุธยา สมัยราชวงศ์หยวน-สมัยราชวงศ์หมิง ลักษณะพระพักตร์อวบอิ่ม พระขนงโค้งพระเนตรเรียวเล็ก พระโอษฐ์เล็ก พระกรรณยาวหนา เม็ดพระศกใหญ่ ครองจีวรห่มแบบจีน พระหัตถ์ขวายกขึ้น พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระชงฆ์ซ้าย เห็นสายคาดผ้าอังสะ ประทับนั่งบนฐานบัว (ภาพที่ 2) (ชาคริต อาวรณ์. 2552, หน้า 61-62)

ภาพที่ 2 และภาพลายเส้นที่ 1 แสดง พระพุทธรูปแบบจีนสลักหินที่ วัดสุวรรณาวาส
ที่มา : ชาคริต อาวรณ์, 2552, หน้า 62.

พระพุทธรูปดังกล่าวนักวิชาการกล่าวว่าน่าจะเป็นการนำเข้ามาในราชธานีกรุงศรีอยุธยา และเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า อาจเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าอาจมีวัดจีนเกิดขึ้นแล้วในสมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะมีศิลปกรรมจีนรูปพระพุทธเจ้าปรากฏขึ้นแล้ว และยังสอดคล้องกับชื่อวัดจีนหลายวัดที่ปรากฏในเอกสาร แต่ตัวอาคารแบบวัฒนธรรมจีนยังไม่ปรากฏหลักฐาน

คนจีนใช้วัดไทยในการทำพิธีกรรมทางศาสนา เริ่มจากการนับถือซำปอกง ของชาวจีนตั้งแต่สมัยอยุธยา ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 พบการสร้างวัดและนับถือซำปอกง 3 วัด คือ วัดพนัญเชิง วัดกัลยาณมิตรและวัดอุภัยภาติการาม เรื่องนี้สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของนักวิชาการชาวยุโรป ครอเฟิร์ด ได้เขียนไว้ว่า คนจีนยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาทันทีที่เข้ามาในประเทศไทย (จี. วิลเลียม สกินเนอร์, 2548, หน้า131) และเขาได้นับถือต่อมาว่า ไม่ว่าคนจีนจะถือศาสนาใดมาก่อนหรือไม่ว่า เขาจะมีศาสนาหรือไม่มี คนจีนจะรับรูปแบบการนับถือของพุทธศาสนิก

ไปวัดไทยและใส่บาตรพระ มีบางคนบวชเป็น (Crawfurd ,1830, p.II 220 อ้างถึงใน จี. วิลเลียม สกินเนอร์, 2548, หน้า 131) เรื่องนี้ กุลสตาฟยังกล่าวเพิ่มเติมว่าคนจีนชอบอย่างมากที่จะทำตามพิธีการต่างๆ ทางศาสนา (ของคนไทย) โดยสิ้นเชิง (Gutzlaff, 1840, p. 72 อ้างถึงใน จี. วิลเลียม สกินเนอร์, 2548, หน้า 131) จึงอาจเป็นเรื่องที่สนับสนุนว่ายังไม่มีวัดจีนแบบวัฒนธรรมจีนก่อนสมัยรัชกาลที่ 5

ศาลเจ้าเกียนอันเกง เป็นศาลเจ้าที่สร้างขึ้นโดยคนจีนที่ตามเสด็จพระเจ้าตากสินมาตั้งถิ่นฐานที่ปากคลองบางหลวง หรือคลองบางกอกใหญ่เมื่อคราวทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นหลักฐาน

ตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ (พามิลา หะรารักษ์, 2544, หน้า 39) เดิมศาลเจ้ามี 2 ศาลตั้งอยู่ใกล้เคียงกันมีชื่ออย่างไรไม่ปรากฏ ศาลหนึ่งประดิษฐานเจ้าพ่อโจวซือกง ส่วนอีกศาลเจ้าพ่อกวนอู ศาลเจ้าถูกทิ้งซำรุด เจ้าพระยากรบดินทรจึงรวมเป็นศาลเดียวเรียกเกียนอันเกง ประดิษฐานเจ้าแม่กวนอิมคู่กับซำปอกง (สุดารา สุจฉายา, 2542, หน้า 141) (ภาพที่ 3)

ศาลเจ้าเกียนอันเกงอาจแสดงความเป็นวัดจีนได้ คือ วิหารหน้าเขียนจตุโลกบาลทั้งสี่ วิหารหลักประดิษฐานรูปพระโพธิสัตว์กวนอิมเป็นประธาน ด้านหน้าพระประธานประดิษฐานพระตี่จั๊งอ๊วงโพธิสัตว์ ริมผนังซ้ายขวาประดิษฐาน 18 อรหันต์ พระเวทธรรมอุ้ยท้อและมีรูปเคารพทางศาสนาเต๋ารวมอยู่ด้วย (สัมภาษณ์ อรศิริ ปาณินท์,วันที่ 31 สิงหาคม 2554) การวางรูปเคารพดังกล่าวเป็นระเบียบของการวางผังวัดจีน (แผนผังที่ 1)

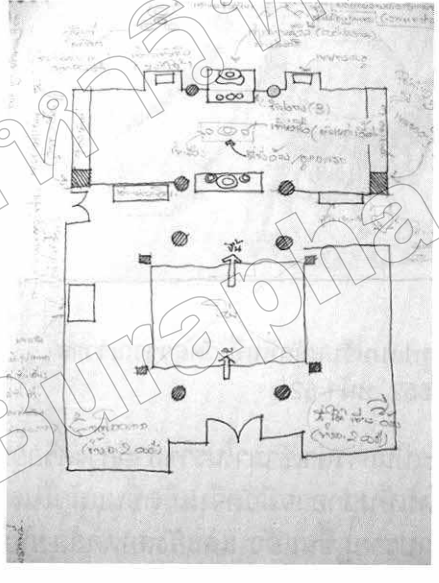

แผนผังที่ 1 แผนผังศาลเจ้าเกียอันเกง
ที่มา : อรศิริ ปาณินนท์

ภาพที่ 3 รูปด้านหน้าศาลเจ้าเกียนอัน

การสร้างวัดจีนสมัยรัตนโกสินทร์ พบว่าสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มมีการสร้างวัดจีนขึ้นเป็นครั้งแรกคือวัดบำเพ็ญจีนพรตนับเป็นสังฆารามของคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งแรก วัดที่สองวัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) วัดนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2414 (ประมาณ 140 ปี ล่วงมาแล้ว) ใช้เวลาก่อสร้าง 8 ปีกว่า มีลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบทางจีนตอนใต้ ของสกุลช่างแต้จิ๋ว ถือว่าเป็นวัดต้นแบบในการให้อิทธิพลต่อรูปแบบวัดจีนประชาสโมสร

วัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ปีพ.ศ. 2449 (ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในระหว่างปี พ.ศ. 2416-2424) โดยนายอากร เทียนอิน และนายชื้อ พูนผล ได้บริจาคที่ดิน การสร้างวัด หลวงจีนสกเห็งมาเป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง (วัดจีนประชาสโมสร, ม.ป.ป., หน้า 5-19)

ช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลปัจจุบัน มีการสร้างวัดจีนเกิดขึ้นมากมาย วัดที่สำคัญ คือ วัดโพธิ์แมนคุณาราม เป็นวัดจีนที่จำพรรษาของเจ้าคณะใหญ่ องค์ปัจจุบันคือ พระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (เย็นเต็ก)

3. ที่ตั้ง สถาปัตยกรรม และความหมายทางสัญลักษณ์ ของวัดจีนประชาสโมสร

วัดจีนประชาสโมสร ตั้งอยู่ที่เลขที่ 291 ถนนศุภกิจ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยตำแหน่งที่ตั้งของวัดมีกล่าวกันในปัจจุบันว่า เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งของท้องมังกร โดยที่หัวมังกรนั้นอยู่ที่วัดเล่งเน่ยยี่ กรุงเทพมหานคร และหางมังกรอยู่ที่วัดเล่งฮั้วยี่ จังหวัดจันทบุรี ความเชื่อดังกล่าวบ่งบอกของการเชื่อมโยงมีอยู่ 4 ประเด็นด้วยกัน คือ เรื่องความสำคัญทางเศรษฐกิจ เรื่องการสร้างวัดที่เกิดจากแนวคิดของพระอาจารย์สกเห็ง เรื่องสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีพื้นที่ติดกันและลักษณะเหมือนมังกร และเรื่องการนำเอาคำว่า "เล่ง" หรือ "มังกร" มาเป็นชื่อวัด

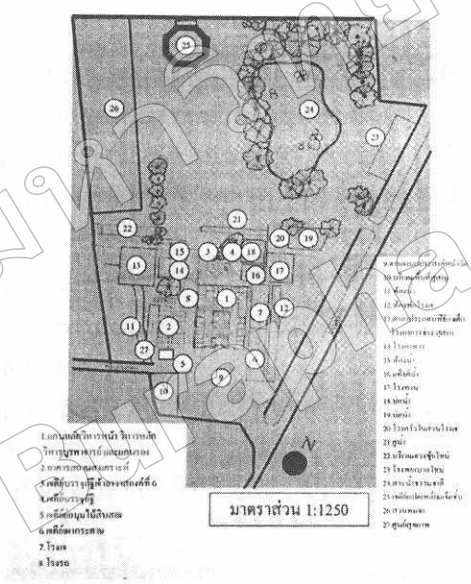

แผนผังที่ 2 แสดงผังวัดจีนประชาสโมสร
ที่มา : สุพจน์ อภิญญานนท์, 2543, หน้า 109; การสำรวจเพิ่มเติมของผู้วิจัย

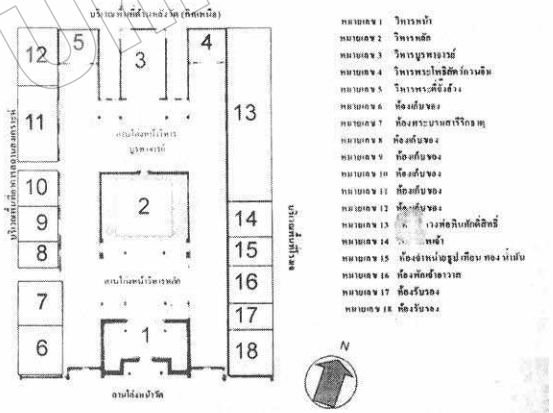

แผนผังที่ 3 แสดงแผนผังหลักและแผนผังรอง วัดจีนประชาสโมสร

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

องค์ประกอบของวัดจีนประชาสโมสร วางตามแนวแกนหลัก (ทิศเหนือ-ทิศใต้) สร้างตามวัฒนธรรมจีน จากการศึกษาพบว่า มีการวางผังกระจายตัวอยู่ในแนวทางราบ เป็นการจัดผังแบบที่เรียกกันว่า ซื่อเหอเตี้ยน (O-plan) มีลักษณะเหมือนอักษรตัว "O" โครงหลังคาเป็นแบบจีนโบราณอยู่ หันหน้าไปทางทิศใต้ (ตามหลักฮวงจุ้ย) และมีซุ้มประตูตั้งอยู่หน้าวัดบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน อำนวยการสร้างโดยพระอาจารย์สกเห็ง ซึ่งเป็นเจ้าคณะสงฆ์จีนนิกายองค์แรก หลักการวางผังบริเวณและผังอาคารนั้นมีพื้นฐานตามความเชื่อของชาวจีนอยู่ 5 ประการ คือ

1. การโอบล้อมด้วยกำแพงโดยรอบ (Walled Enclosure) วัดจีนประชาสโมสรมีหลักการวางแผนผังตั้งเดิมอยู่ โดยใช้ผนังของวิหารด้านหน้า วิหารรองและวิหารหลังเป็นตัวปิดล้อมวัด

2. เน้นแนวแกน (Axiality) ทิศเหนือ-ทิศใต้เป็นตามแนวแกนหลัก ที่เกิดจากการประกอบอาคารหลายหลังวางประกอบกันได้แก่วิหารหน้า วิหารหลัก วิหารบูรพาจารย์ ตามลำดับ

วัดจีนประชาสโมสรหันไปทางทิศใต้แต่ไม่ตรงพอดี วัดนี้มีแม่น้ำอยู่ทางด้านหน้าของวัดซึ่งเป็นเส้นทางหลักของการคมนาคมในขณะนั้น วัดนั้นอาจหันหน้ารับกับแม่น้ำ ตามหลักของวัดฝ่ายเถรวาท วัดที่สร้างก่อนในพื้นที่ เช่น วัดปิตุลาราษรังสฤษฎิ์ อีกประเด็นหนึ่งแหล่งชุมชนในสมัยก่อนสร้างวัดนั้นตั้งอยู่ทางหน้าวัด จึงน่าจะเป็นตำแหน่งที่ดี วัดจึงหันรับหรือหันเข้าสู่ชุมชนตลาดบ้านใหม่นั่นเองและวัดอาจเกิดจากความเชื่อว่า พระประธานคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดวัดจึงหันทิศใดก็ได้

ประการที่ 3 **เรียงลำดับความสำคัญตามแนวแกนเหนือ-ใต้** ลักษณะการวางจะให้ความสำคัญก่อนหลังตามจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ เริ่มจากวิหารส่วนหน้า เป็นที่ประดิษฐานของรูปจตุโลกบาล พระอริยเมตไตรย พระเวทธรรมโพธิสัตว์ และวิหารหลักเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธเจ้าสามองค์ พระอรหันต์และส่วนหลังเป็นวิหารบูรพาจารย์ วิหารพระโพธิสัตว์กวนอิมและวิหารพระโพธิสัตว์ตี่จั๊งอ๊วง โดยลำดับ

ประการที่ 4 **การวางผังเป็นแบบสมดุลสองข้างเท่ากัน (S**ymetrical Balance) ซึ่งเป็นผลจากการวางผังแนวแกนเหนือ-ใต้ ทำให้แกนทิศตะวันออก-ทิศตะวันตกเท่ากัน วัดจีนประชาสโมสรยึดหลักนี้ เป็นหลักของจักรวาลวิทยาของเต๋า ในเรื่องของทวินิยม (bipolality) (สุวรรณี ดาวสดใส, 2527, หน้า 13) เรื่องทวินิยม (Bipolarity) หรือการมีสองขั้ว (Dualism) ซึ่งทั้งสองขั้วหมายถึง หยินหยางนั่นเอง หยาง หมายถึง สวรรค์ ความเจริญขึ้น,สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน, ด้านหน้าทิศใต้,ด้านซ้ายทิศตะวันออกและเพศชาย ส่วนหยิน หมายถึง สิ่งที่ตรงกันข้ามกับหยาง (Meyer, 1992, p.80)

ประการที่ 5 **การจัดผังมีลานโล่ง** (Courtyard Planing) วัดจีนประชาสโมสรมีการจัดลานโล่งสามส่วน ส่วนภายนอกผังหนึ่งส่วนและส่วนในผังสองส่วน เป็นองค์ประกอบตามหลักฮวงจุ้ย (สุพจน์ อภิญญานนท์, 2541, หน้า 160)

องค์ประกอบที่อยู่ในแนวแกนรอง ในการวางแผนผังวิหารที่ตั้งอยู่ในแนวแกนรองจัดวางรูปเคารพทางศาสนาเต๋าในวิหารหมายเลข 14 เป็นสำคัญที่แสดงความเชื่อของชาวจีนอีกส่วนหนึ่ง

จากการศึกษาพบองค์ประกอบที่เปลี่ยนไปตามพลวัตทางวัฒนธรรม ในวัดจีนประชาสโมสร คือ เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองคู่วางตำแหน่งอย่างสมดุล สร้างในปี พ.ศ. 2460 เป็นวัดจีนวัดเดียวที่ปรากฏ

การวิเคราะห์แผนผังวัดจีนประชาสโมสรตามความหมายทางสัญลักษณ์ แผนผังวัดจีนประชาสโมสรนำความเชื่อเรื่องจักรวาลของศาสนาพุทธเข้ามาด้วย กล่าวคือ นอกกำแพงและลานด้านหน้าของวิหารหน้าเป็นอาณาจักรขั้นกามธาตุ ซึ่งเป็นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิตทั้ง 6 เป็นอาณาจักรแห่งความตาย เมื่อก้าวข้ามผ่านธรณีประตูของวิหารหน้า เข้ามาแล้ว ก็จะเปรียบเสมือนข้ามจากโลกที่มีปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือโลกที่รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสของอาณาจักรกามธาตุ เข้าไปสู่โลกที่สูงกว่า คือ โลกของอาณาจักรรูปธาตุ ซึ่งหมายความว่าบุคคลที่ผ่านวิหารจตุโลกบาลเท่ากับถูกตรวจสอบแล้วจึงมีสิทธิเข้าไปภายในวิหารหลักได้ เมื่อผ่านประตูชั้นในเข้าสู่ลานด้านโล่งหน้าวิหารหลักเท่ากับบุคคลได้ผ่านเข้าโลกรูปธาตุ ซึ่งเป็นที่อยู่ของเทพและเมื่อเข้าสู่วิหารหลัก ซึ่งถือว่าเป็นจุดสูงสุดภายในวัด เป็นประดิษฐานพระประธานหรือพระพุทธเจ้า 3 องค์ ซึ่งพระองค์จะนำเราไปสู่ดินแดนแห่งอาณาจักรอรูปธาตุ ซึ่งเป็นอาณาจักรสุดท้าย (แผนภูมิที่ 3)

1. ลานโล่งหน้าวิหารหน้าและพื้นที่นอกกำแพง เป็นอาณาจักรกามธาตุ
2. วิหารหน้า (วิหารจตุโลกบาล) เป็นอาณาจักรรูปธาตุ
3. ลานโล่งหน้าวิหารหลัก (วิหารพระพุทธ) เป็นอาณาจักรรูปธาตุสูงขึ้น
4. วิหารหลัก เป็นอาณาจักรรูปธาตุขั้นสุงสุดที่จะนำไปสู่อาณาจักรขั้นอรูปธาตุ

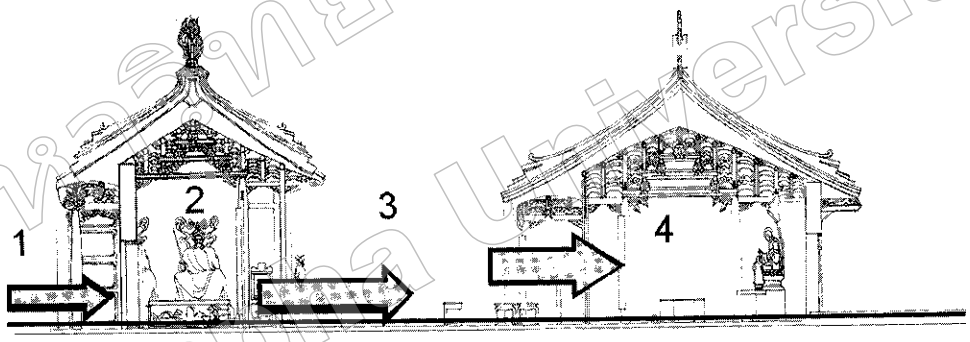

แผนภูมิที่ 3 ลายเส้นรูปด้านแสดงการวิเคราะห์วัดจีน ตามความหมายทางสัญลักษณ์

ส่วนผังของวิหารพระโพธิสัตว์กวนอิมด้านทิศตะวันออก และวิหารของพระตี่จั้งอ๊วงโพธิสัตว์ด้านทิศตะวันตก ก็ยึดหลักความเชื่อโดยถือว่าทิศตะวันออกเป็นทิศของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ส่วนทิศตะวันตกเป็นทิศของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว รูปแบบของการวางผังจึงยึดความเชื่อดังกล่าว ดังนั้นจึงพบ**ในวัดจีนประชาสโมสรมีการวางผังของพระโพธิสัตว์ไว้ตามทิศดังกล่าว อาจเป็นวัดแรกในประเทศไทย** เพราะพบว่าวัดเล่งเน่ยยี่ มีการวางวิหารพระตี่จั้งอ๊วงแยกไว้ต่างหากออกไปจากแนวแกนหลัก อาจเป็นเรื่องของการใช้สอยของพื้นที่จึงสร้างวิหารของท่านแยกไว้ต่างหาก

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

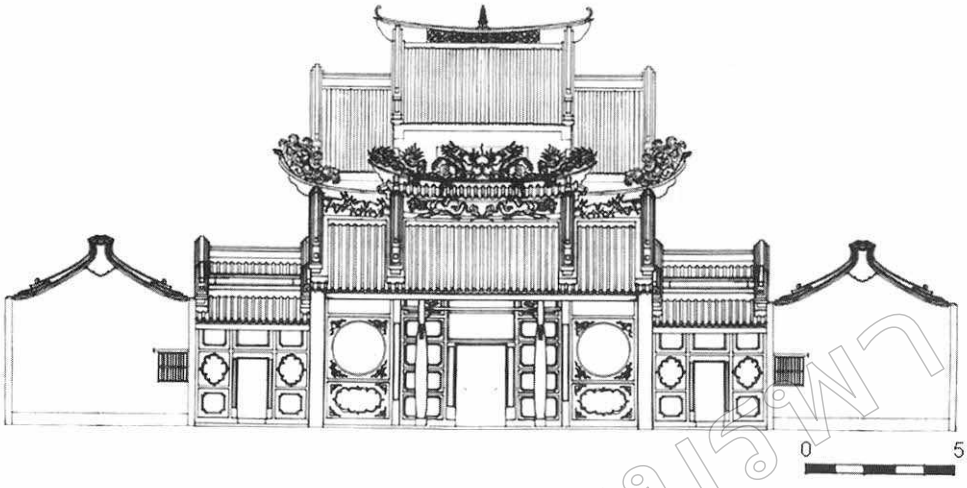

ภาพลายเส้นที่ 2 แสดงรูปด้านหน้าของวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่)

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมวิหารหน้าและวิหารหลัก เป็นรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนภาคใต้ วัดจีนประชาสโมสรนั้น จัดอยู่ในระบบโครงสร้างคานลดระดับ (The Beam in-tiers Structural System) เช่นเดียวกับ วัดเล่งเน่ยยี่ คานนี้จะแบ่งเป็นชั้นๆ และใช้โครงสร้างทางตั้งมารับเสาดั้งผลฟักทอง 5 ตัว โดยการใช้ถ่ายน้ำหนักต่อเนื่องกันเป็นช่วงๆ และเสาดั้งนี้จะรับแปกลมขนาดใหญ่ที่วางพาดวางตามยาวของอาคาร แปกลมที่อยู่ที่ตำแหน่งที่สูงที่สุดของโครงสร้างหลังคาเป็นแปตัวเดียว จากนั้นวางไม้กลอนที่เป็นแผ่นบางขวางแปกลมเป็นระยะที่ค่อนข้างถี่มากเท่ากับขนาดของกระเบื้องกาบกล้วยแล้วมุงด้วยกระเบื้องหลังคา (ภาพลายเส้นที่ 2)

วิหารบูรพาจารย์ เป็นวิหารที่ตั้งอยู่ด้านหลังสุดทางทิศเหนือ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 2 ชั้น เป็นอาคารสมัยใหม่ สิ่งที่บ่งบอกความเป็นจีนคือยังยึดรูปแบบหลังคาเป็นจีน ส่วนเสาเป็นแบบไทย ตำแหน่งของอาคารหลังนี้สร้างขึ้นแทนหลังเดิมที่เป็นไม้ (สัมภาษณ์ พระอาจารย์เย็นจุง, 10 พฤษภาคม 2554) เป็นอาคารที่สูงที่สุดในแนวแกนหลักตามความเชื่อของวัฒนธรรมจีน

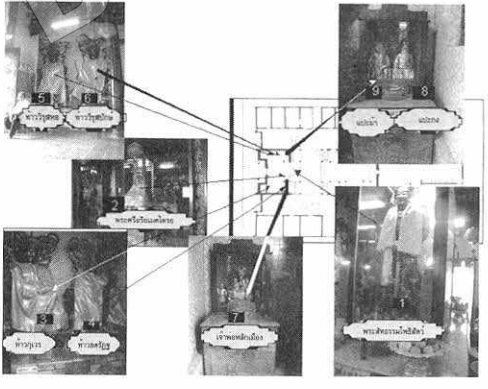

แผนภูมิที่ 2 แสดงรูปเคารพในวิหารหน้า

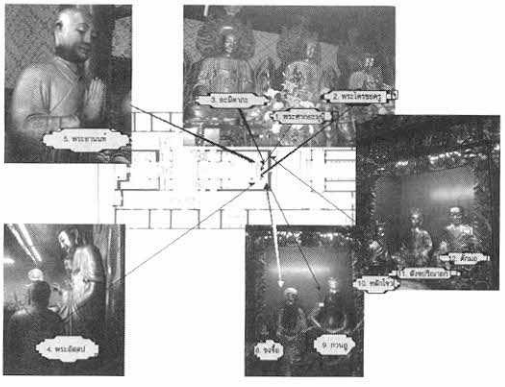

แผนภูมิที่ 3 แสดงรูปเคารพในวิหารหลัก

4. รูปเคารพงานประติมากรรม และงานจิตรกรรรม

รูปเคารพงานประติมากรรมและงานจิตกรรมที่ประดิษฐานอยู่ในวิหารที่อยู่ในแกนหลัก คือ วิหารหน้า วิหารหลัก วิหารพระโพธิสัตว์กวนอิม วิหารพระตี่จั้งอ๊วง และวิหารบูรพาจารย์ มีประติมากรรมและภาพจิตรกรรมที่สำคัญหลายส่วนด้วยกัน รูปเคารพและงานจิตรกรรมทั้งหมดเป็นการรวมความหมายทางศาสนาพุทธ เต๋าและขงจื้อ ไว้ด้วยกัน

รูปเคารพในวิหารหน้า ประกอบด้วย พระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ พระเวทธรรมอุ้ยท้อ จตุโลกบาลทั้ง 4 เป็นรูปเคารพทางพระพุทธศาสนาและวางตำแหน่งตามความเชื่อของจีน รูปพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ องค์ปัจจุบันและรูปจตุโลกบาลทั้ง 4 สร้างขึ้นในสมัยเจ้าอาวาสจงฉื่อ (เจ้าอาวาสองค์ที่ 6) รูปพระเวทธรรมอุ้ยท้อมีมาพร้อมกับการสร้างวัด ส่วนรูปเจ้าพ่อหลักเมืองและรูปแปะกงแปะม่า เป็นความเชื่อทางศาสนาเต๋า รูปทั้งสองเริ่มมีมาแล้วช่วงของการสร้างวัดและตั้งอยู่ในตำแหน่งเดิมของท่าน (สัมภาษณ์พระอาจารย์เย็นจุง, วันที่ 14 มิถุนายน 2554) (แผนภูมิที่ 2)

รูปเคารพที่ประดิษฐานในวิหารหลัก (วิหารพระพุทธ) มีรูปเคารพที่สำคัญ คือ พระประธานสามองค์ พระอรหันต์ พระบูรพาจารย์ เป็นรูปเคารพทางพระพุทธศาสนา ส่วนรูปขงจื้อทางศาสนาขงจื้อและรูปกวนอูเป็นรูปเคารพทางศาสนาเต๋า (แผนภูมิที่ 3)

การวิเคราะห์ เรื่องการวางรูปพระพุทธเจ้า 3 องค์ (ตรีกาย) เป็นประธานของวัด พบว่า พระประธาน 3 องค์วัดจีนประชาสโมสร สร้างสมัยราชวงศ์ชิงเป็นอิทธิพลจากราชวงศ์หยวนลงมา นักวิชาการกล่าวว่าเดิมนั้น มีสร้างในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้เพราะได้พบว่าที่ วัดหัวยันซื่อ เมืองต้าถง ประเทศจีน มีการสร้างวัดเป็นอาคาร 3 หลัง ผังเป็นลักษณะรูปตัวยูคว่ำ แต่ละหลังมีพระประธานประดิษฐานอยู่ พระศากยมุนีอยู่กลางและขนาบด้วยพระไวโรจนและพระอมิตาภะ (เชษฐ์ติงลัญชลี, สัมภาษณ์ 30 พฤษภาคม 2551) ดังนั้นการปรับเปลี่ยนการทำพระพุทธเจ้า 3 องค์คือ พระศากยมุนีอยู่กลาง พระไภสัชยคุรุอยู่ขนาบซ้ายและพระอมิตาภะอยู่ขนาบขวา และประดิษฐานอยู่ในวิหารเดียวกัน จึงน่าจะเริ่มทำสมัยราชวงศ์หยวนลงมา เพราะว่าความนิยมบูชาพระอมิตาภะนั้นเริ่มในสมัยราชวงศ์ถังก่อน ส่วนการบูชาพระไภสัชยคุรุในสมัยถังนั้นยังไม่นิยมกัน

ความหมายการประดิษฐานพระพุทธเจ้า 3 องค์ของวัดจีนประชาสโมสร มีนักวิชาการเสนอว่า การเรียงแบบนี้มีสองแบบ แบบแรกพระพุทธปฏิมาตรีโลกธาตุ (ฮ้วยซาสี่ฮุก) คือ การเรียงพระพุทธเจ้าตามแนวขวาง หมายถึง พระศากยมุนีประทับอยู่ตรงกลาง เป็นประธานแห่งสหาโลกธาตุ คือ โลกที่มนุษย์และสรรพสัตว์อาศัยอยู่ อมิตาภะพระพุทธเจ้า เป็นประธานแห่งสุขาวดีโลกธาตุทิศตะวันตก ประทับอยู่ทางขวาของพระศากยมุนีและพระไภสัชยคุรุพุทธเจ้าเป็นประธานแห่งวิศุทธิไวฑูรย์โลกธาตุทิศตะวันออก ประทับอยู่ทางซ้ายของพระศากยมุนี (เศรษฐพงษ์ จงสงวน, 2553, หน้า 4-6)

ตัวอย่างวัดที่ประดิษฐานเรียงแบบตรีโลกธาตุ พบที่วัดต้าหมิง เมืองหยางโจว มณฑลเจียงซู วัดนี้สร้างในสมัยราชวงศ์หมิงแทนวัดเก่าที่ถูกไฟไหม้ บูรณะสมัยราชวงศ์ชิงและช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2543, หน้า 195-196)

แบบที่สองมีผู้เสนอว่าเป็นการเรียงแบบตรีกายคือ ธรรมกายอันเป็นสาระหรือภาวะสำคัญของบรรดาพระพุทธเจ้าเป็นการอันจะเข้าสู่ความรู้แจ้ง สัมโภคกายหรือกายแห่งความบันเทิง คือ กายทิพย์มีรัศมีรุ่งเรืองและนิรมานกายหรือกายอันนิรมิตบิดเบือนขึ้น คือ ร่างมนุษย์ของ

พระพุทธเจ้าที่ปรากฏลักษณะแท้จริงของพระองค์ให้แลเห็น (พระยาอนุมานราชธน, 2507, หน้า 502)

การวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธเจ้าสามองค์ วัดจีนประชาสโมสรกับวัดเล่งเน่ยยี่ ทั้งสองวัดสร้างช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 มีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ

อุษณีษะ ที่พระเศียรของพระพุทธเจ้า 3 องค์ เริ่มปรากฏหินสีครั้งแรกสมัยราชวงศ์ซ่งเป็นต้นมา มีความหมายแทนแสงสว่างของพระพุทธเจ้า โดยมีความเชื่อว่าการเทศน์หลายๆ ครั้งก็จะเปล่งแสงรัศมีออกมา (สัมภาษณ์ เชษฐ์ ติงลัญชลี, 30 พฤษภาคม 2551) อุษณีษะนี้จัดว่าเป็นรูปแบบของศิลปะจีนโดยเฉพาะ ประดับไว้ตรงกลางเหนือพระนลาฏ ซึ่งสมัยก่อนหน้าราชวงศ์ซ่งยังมีการทำเมาลีอยู่ **ส่วนพระพุทธเจ้า 3 องค์ของวัดเล่งเน่ยยี่ มีลักษณะศิลปะไทยผสมตรงอุษณีษะเป็นเปลวเพลิงอยู่ตรงกลางพระเศียร** ไม่ได้ทำอุษณีษะเหมือนกับวัดจีนประชาสโมสร **ประดับหินสีแดงอยู่เหนือพระนลาฏ** ถือว่าวัดเล่งฮกยี่พระประธานเป็นศิลปะจีนทั้งองค์ (ภาพที่ 4-5)

ขนาดพระวรกายของรูปพระพุทธเจ้า 3 องค์ ระหว่างวัดจีนประชาสโมสรกับวัดเล่งเน่ยยี่ พบว่าวัดเล่งเน่ยยี่มีขนาดที่ใหญ่กว่า ประเด็นนี้มีนักวิชาการให้ความเห็นว่าเดิมทีพระของวัดเล่งฮกยี่ น่าจะเป็นพระประธานของวัดเล่งเน่ยยี่ แต่มีขนาดองค์เล็ก ทางวัดจึงให้ช่างทำขึ้นใหม่ในไทย และพบว่าภายในกุฏิเจ้าอาวาสเล่งเน่ยยี่มีพระประธานจำลองอยู่ลักษณะเหมือนกับวัดจีนประชาสโมสร (เศรษฐพงษ์ จงสงวน, สัมภาษณ์ วันที่ 2 มิถุนายน 2554)

มีอีกความเห็นหนึ่ง นายวิชิต ศรีประดิษฐกุล กล่าวว่า พระประธานของวัดเล่งฮกยี่นี้เดิมทีเป็นพระประธานของวัดเล่งเน่ยยี่ ด้วยเหตุที่ช่างในเมืองจีนทำไม่ทันฉลองวัด ทางวัดจึงให้ช่างไทยสร้างแทน พระประธานที่สั่งทำที่ประเทศจีนจึงยกให้กับวัดเล่งฮกยี่แทน (วิชิต ศรีประดิษฐกุล, ช่างทำจตุโลกบาลวัดเล่งฮกยี่, สัมภาษณ์ 17 สิงหาคม 2554)

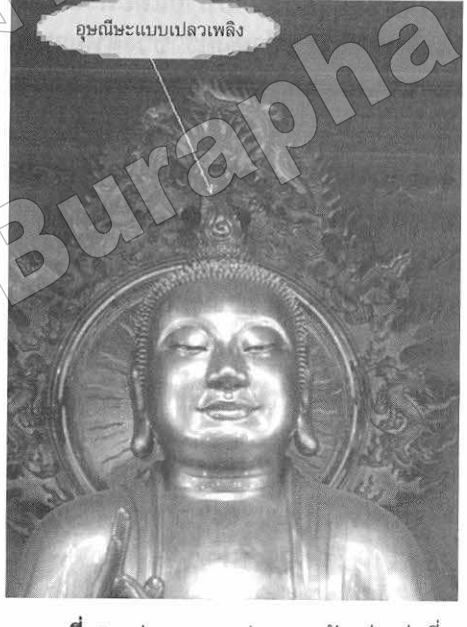

ภาพที่ 4 รูปแบบพระประธานวัดเล่งเน่ยยี่

ภาพที่ 5 รูปแบบพระประธานวัดเล่งฮกยี่

Burapha University

พระสาวกกัสสป (กัสยป) พระอานนท์และกลุ่มพระอรหันต์ 18 องค์ พบว่ามีการเรียงอันดับของพระอรหันต์แตกต่างกันของแต่ละวัดและรูปแบบที่แตกต่างกันทั้งหมด แต่ความหมายด้านสัญลักษณ์มีความหมายเดียวกัน คือ นำสู่การหลุดพ้นจากการทำลายกิเลสและมุ่งเข้าสู่นิพพาน ส่วนพระสาวกทั้งสองจะแตกต่างกับวัดอื่นตรงท่าทำความเคารพ

รูปขงจื้อและรูปกวนอู เป็นความเชื่อทางขงจื้อและเต๋า กวนอูได้รับการยกย่องให้เป็นเทพบู๊และมีสถานะเทียบกับเทพบุ๋นคือขงจื๊อ เป็นเหตุที่การประดิษฐานของเทพทั้งสองอยู่ในตู้เดียวกันและมีระดับเท่ากัน

รูปบูรพาจารย์ 3 องค์ ตั๊กม้อ ไต้ฮงโจวซือและพระหุยเล้งไต้ซือ (พระเว่ยหลาง) เป็นพระบูรพาจารย์ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา วางผังไม่เหมือนกับวัดเล่งเน่ยยี่

ภาพที่ 6 พระโพธิสัตว์กวนอิม

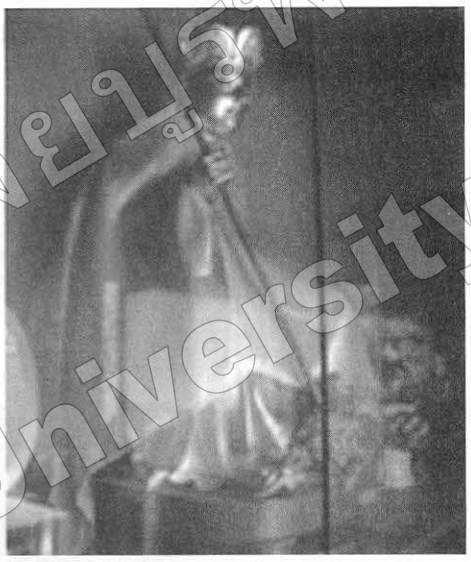

ภาพที่ 7 พระตี่จั๊งอ๊วงโพธิสัตว์

ภาพที่ 8 แสดงรูปเคารพในวิหารบูรพาจารย์

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

รูปเคารพในวิหารพระโพธิสัตว์กวนอิมและในวิหารพระโพธิสัตว์ตี่จั๊งอ๊วง รูปทั้งสองแตกต่างไปจากวัดเล่งเน่ยยี่ ตำแหน่งแผนผังของพระตี่จั๊งอ๊วงของวัดเล่งเน่ยยี่กับวัดเล่งฮกยี่ก็ต่างกัน พบว่าที่วัดเล่งเน่ยยี่ท่านมีวิหารของท่านเฉพาะ จึงไม่ได้ประดิษฐานอยู่ในตำแหน่งนี้ ดังนั้นแผนผังของวัดเล่งฮกยี่ เป็นแผนผังวัดจีนเป็นวัดแรกที่วางผังคู่กับพระโพธิสัตว์กวนอิมตั้งแต่เริ่มสร้างวัด เป็นการวางตรงตามความเชื่อมากที่สุดที่กล่าวถึงทิศของท่าน คือ ทิศตะวันตก (ภาพที่ 6-7)

รูปเคารพในวิหารบูรพาจารย์ ประดิษฐานรูปของบูรพาจารย์ หรือเรียกว่า "พระสำเร็จ" (อดีตเจ้าอาวาส) ประกอบด้วยอดีตเจ้าอาวาสทั้งสามองค์ประดิษฐานอยู่ในตู้กระจก องค์กลาง คือ พระอาจารย์สกเห็ง องค์ขวามือ (หันหน้าเข้า) พระอาจารย์ตั๊กฮี อดีตเจ้าอาวาสองค์ที่ 3 และองค์ซ้ายมือ (หันหน้าเข้า) พระอาจารย์เซี่ยงหงี อดีตเจ้าอาวาสองค์ที่ 6 รูปอดีตเจ้าอาวาสองค์ที่ 3 และ 6 ชาวจีนถือว่าท่านสำเร็จวิปัสสนา เรียกว่า "พระสำเร็จ" (วัดจีนประชาสโมสร, 2540, หน้า 21)

ภาพที่ 9 แสดงรูปเคารพที่ประดิษฐานในวิหารรององค์ซ้ายฮัวท้อเซียนซือ องค์ขาวเซ่งเล้งเซี่ยตี่

ประติมากรรมรูปเคารพ ที่ประดิษฐานอยู่ในวิหารรอง การศึกษารูปเคารพในวิหารรองพบว่าเป็นรูปเคารพตามความเชื่อทางเต๋าเป็นหลัก ได้แก่ เทพไฉ่เซ้งเอี๊ย เทพปักตี่ เทพไท้ซ่วยฮ้อเทียนซือ เซ่งล้งเซี่ยตี่ เทพฮวยกงและเทพฮวยบ้อ เทพจู้แซ่เนี้ย เป็นต้น (ภาพที่ 9)

จากการศึกษาพบว่าการจัดวางรูปเคารพในวิหารรองด้านทิศตะวันออก พบว่าทั้งสองวัดใช้วิหารรองด้านทิศตะวันออกเป็นที่ประดิษฐานที่เหมือนกัน ส่วนการจัดวางรูปเคารพมีทั้งรูปเคารพที่เหมือนกันและไม่เหมือนกัน กล่าวคือ เทพเจ้าที่เหมือนกันคือ เทพไฉ่ซิงเอี๊ย ไท่ส่วยเอี๊ย ฮัวท้อเซียนซือ ส่วนเทพเจ้าที่ไม่ปรากฏในวัดเล่งฮกยี่ คือ เทพเจ้ากงพั้ว ไต่เสีย แม่ซื้อและเทพเห้งเจีย

จากการสอบถามที่วัดเล่งเน่ยยี่ ได้ข้อมูลว่า ช่วงที่พระอาจารย์สกเห็งมาสร้างวัดนั้นได้มีศิษย์พี่ที่นับถือเต๋าได้เข้ามาอยู่ในวัดเล่งเน่ยยี่ด้วย จึงมีการสร้างอาคารและนำรูปเทพเจ้าทางเต๋าเข้ามาบูชาด้วย (สัมภาษณ์พระอาจารย์เย็นซื้อ วัดเล่งเน่ยยี่ 1 กรกฎาคม 2554)

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ประติมากรรมรูปเคารพ ที่ประดิษฐานอยู่ในวิหารหลักที่เปลี่ยนไปตามพลวัต พบว่าไม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่วัดเล่งฮกยี่ก่อน แต่กลับพบว่าในวัดเล่งเน่ยยี่ได้มีการนำรูปแบบศิลปะไทยเข้ามาประดิษฐานตั้งแต่สมัยแรกๆ ของการสร้างวัดแล้ว (สัมภาษณ์พระอาจารย์เย็นชื้อ วัดเล่งเน่ยยี่ 1 กรกฎาคม 2554) อาจารย์อรศิริ ปาณินท์ ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าช่วงประมาณปี พ.ศ. 2532 ได้เข้าศึกษาวัดเล่งเน่ยยี่ พบว่ามีการประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะไทยตั้งอยู่ในวิหารหลักเป็นจำนวนมาก (สัมภาษณ์อรศิริ ปาณินท์, 31 สิงหาคม 2554) สอดคล้องกับข้อมูลเบื้องต้น

ประติมากรรมที่ใช้ประดับตกแต่ง ในวัดจีนประชาสโมสร ตำแหน่งบริเวณที่พบในการประดับตกแต่ง พบในวิหารต่างๆ ของวัด ส่วนรูปแบบประติมากรรมในวัดจีนจำแนกได้ 7 แบบ เป็นภาพที่เกี่ยวกับเรื่องราว ภาพพันธุ์พฤกษา ภาพสัตว์มงคล ภาพดอกไม้มงคล ภาพผลไม้มงคล ภาพบุคคล และภาพสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา รูปแบบดังกล่าวได้นำสัญลักษณ์ความเป็นสิริมงคลทางศาสนาเต๋าเกือบทั้งหมด มีสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาอยู่แห่งเดียวที่ประตูหน้าวัด (ภาพที่ 10)

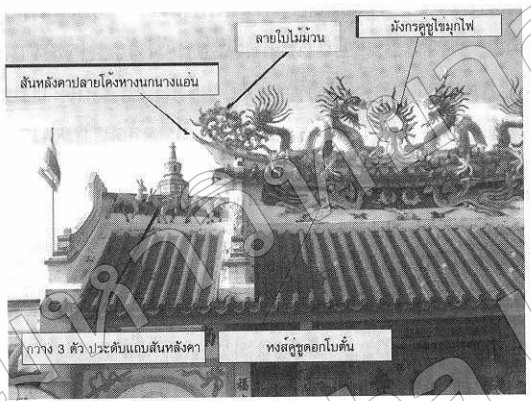

ภาพที่ 10 แสดงประติมากรรมตกแต่ง ประดับบนหลังคาของวิหารหลัก วัดเล่งฮกยี่

ภาพที่ 11 บานประตูไม้รูปแม่ทัพฉินซูเป่าหรือฉินฉงมีใบหน้าเป็นสีขาว แม่ทัพอวี้ฉือจงเต๋อ หรืออวีฉือกงใบหน้าสีดำ

ภาพจิตรกรรมและความหมายทางสัญลักษณ์ ในวัดจีนประชาสโมสรพบว่าเขียนภาพไว้ที่วิหารต่างๆ และที่เจดีย์เผากระดาษ เป็นภาพสัญลักษณ์ทางความเชื่อจากวัฒนธรรมจีนทั้งหมดมาใช้ประดับ ภาพส่วนใหญ่นั้นเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาเต๋า ส่วนภาพทางศาสนาพุทธจะเป็นภาพพระอมิตาภะ พระโพธิสัตว์กวนอิมและพุทธมงคล 8 ประการ เท่านั้น รูปแบบงานจิตรกรรมแบ่งตามลักษณะได้ 7 แบบ คือ (ภาพที่ 11)

1. ภาพเรื่องราว ได้แก่ เรื่องไซอิ๋ว แดนสุขาวดี ภาพทิวทัศน์ธรรมชาติ ภาพมังกรชูไข่มุกไฟ ปลาหลีฮื้อ และภาพเรื่องราวของเจ้าแม่กวนอิม
2. ภาพบุคคล ได้แก่ เทพเฝ้าประตู โป๊ยเซียน เทพดาวต่างๆ และเทพธรรมบาล
3. ภาพดอกไม้ต้นไม้ ได้แก่ ดอกบัว ดอกโบตั๋น ต้นเหมย ต้นรัง
4. ภาพผลไม้ ได้แก่ ผลองุ่น น้อยหน่า ส้มโอ ส้มมือพระ ลูกท้อ ผลองุ่น
5. ภาพสัตว์มงคลได้แก่ มังกร กวาง นก เสือ ช้าง กิเลน ค้างคาว

6. ภาพลวดลาย ได้แก่ ลายกนก ลายประแจจีน ลายเมฆ
7. อักษรโฉลกภาษาจีน เป็นข้อความเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคล

5. บทบาทของวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่)

การบริหารงานการปกครองของวัดจีนประชาสโมสร จึงอยู่ภายใต้การบริหารของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ขึ้นตรงต่อสายงานบริหารเจ้าคณะใหญ่จีนนิกาย (กนกวรรณ โกมลิทธิพงศ์, 2549, หน้า 42-43) ปัจจุบันมีพระอธิการเย็นจุงเป็นเจ้าอาวาส การจัดการบริหารในวัดมีคณะกรรมการวัดคอยให้คำปรึกษาและแนะนำกับทางวัด การบริหารยังประกอบด้วยสายงานต่างๆ ดังต่อไปนี้ (สัมภาษณ์พระอาจารย์เย็นจุง, วันที่ 22 มิถุนายน 2554) งานการเงิน งานการสงเคราะห์ งานการบริการ งานช่าง งานสถานพยาบาล งานทำความสะอาด งานบริการต้อนรับ การเข้าสักการะ งานดูแลระบบสาธารณะ งานพิธีกรรม และงานอาหาร เป็นต้น

วัดจีนประชาสโมสรเป็นศูนย์กลางทางด้านศาสนาพุทธมหายาน ฝ่ายจีนนิกาย สิ่งที่จะบ่งบอกความเป็นสัญลักษณ์ของวัดจีนได้นั้น มีองค์ประกอบที่จะแสดงสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนามหายานฝ่ายจีนนิกาย ได้แก่ ผังวัดแบบศิลปะจีน วิหารเป็นรูปแบบศิลปะจีน มีพระประธาน 3 องค์ เป็นรูปแบบศิลปะจีนและรูปเคารพรองเป็นแบบศิลปะจีนทั้งหมด พระสงฆ์ในวัด เป็นพระสงฆ์จีน ดำเนินขั้นตอนพิธีกรรมแบบจีนและวัดอยู่ในสังกัดของจีนนิกาย มีชื่อวัดเป็นจีนว่า "เล่งฮกยี่"

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ชาวจีนในเมืองฉะเชิงเทราเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 หลังจากที่มีการย้ายเมืองและสร้างกำแพงเมือง จวบจนช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองฉะเชิงเทรามีความเจริญมากขึ้น ถือว่าเป็นเมืองที่ทันสมัยมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย ทำให้ชาวจีนและคนไทยเชื้อสายจีนมีจำนวนมากขึ้น วัดเล่งฮกยี่ จึงเริ่มสร้างขึ้นจากวัฒนธรรมจีน ในขณะที่ประวัติการสร้างวัดจีนในประเทศไทยก่อนหน้ามีหลักฐานที่อาจแสดงมีความเป็นวัดจีนเกิดขึ้นแล้ว แต่หลักฐานที่ชัดเจนเริ่มสร้างวัดแบบวัฒนธรรมจีนในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะวัดเล่งเน่ยยี่เป็นวัดที่ส่งอิทธิพลให้กับวัดเล่งฮกยี่ แต่การศึกษาพบว่ามีศิลปกรรมหลายอย่างที่มีรูปแบบแตกต่างออกไป เช่น การวางผังของพระตี่จั้งอ๊วง รูปพระประธานสามองค์ และยังพบการเปลี่ยนแปลงทางพลวัต เป็นผังแบบไทยผสมวัฒนธรรมจีนอีกด้วย อย่างไรก็ตามวัดยังแสดงความเชื่อ ที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามหายานแบบจีนนิกายเหมือนกัน

ข้อเสนอแนะ การศึกษาวัดจีนเรื่องนี้ยังไม่สมบูรณ์ อาจต้องมีการศึกษาพิธีกรรมต่างๆ ของวัดเพิ่มขึ้น เพื่อทราบความมุ่งหมายของการใช้เนื้อที่ของวัดและทางราชการควรให้ความช่วยเหลือกับวัดด้านการบันทึกเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับวัด ส่วนด้านงบประมาณให้วัดเป็นผู้ดำเนินการ เพราะวัดมีความพร้อม มีกรรมการวัด มีความรู้ ความเข้าใจโดยเฉพาะการบูรณะซ่อมแซมอาคารสิ่งก่อสร้าง

บรรณานุกรม

กนกวรรณ โกมลิทธิพงศ์. (2549). การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย. ปริญญาพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา,บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

การปกครอง, กรม.. (ม.ป.ป.). บัญชีรายชื่อศาลเจ้าเอกชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา. สำนักงานการบริหาร ทะเบียน กรมการปกครอง.

เกื้อกูล ยืนยงอนันต์. (2529). ความเปลี่ยนแปลงในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2458- 2500. เอกสารวิชาการหมายเลข 59 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2529.

ชาคริต อาวรณ์, ว่าที่ร้อยตรี. (2552). ริ้วจีวรแบบธรรมชาติในศิลปะอยุธยากับข้อสันนิษฐาน "อิทธิพลศิลปะจีน" หลักฐานจากวัดราชบูรณะและวัดมหาธาตุ. เมืองโบราณ ปีที่ 35 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม 2552.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2546). อยุธยา : Discovering Ayutthaya. กรุงเทพฯ : Vachirintsarn Partnership Limited.

เดอ ลา ลูแบร์. (2510). ราชอาณาจักรสยาม. สันต์ ท. โกมลบุตร (แปล).พระนคร : สำนักพิมพ์กาวหน้า.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จกรมพระยา. (2519). พิมพ์ครั้งที่ 9, ชีวิตและงานสุนทรภู่. กรุงเทพฯ : บรรณาคาร.

เทพรัตนราชสุดา, สมเด็จพระ. (2543). เจียงหนานแสนงาม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งพับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ธวัช ปุณโณทก, (2544). ประชาสังคมภาคตะวันออก.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ปีที่ 9 ฉบับที่ (11-12) มกราคม-มิถุนายน และ กรกฎาคม- ธันวาคม, 2-40.

ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช. (2549), กรุงศรีอยุธยาในแผนที่ฝรั่ง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

น. ณ ปากน้ำ. (2537). ศิลปะจีนและคนจีนในไทย. ม.ป.ท. : ศูนย์การพิมพ์พลชัย.

_____ (2540). ห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

ประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา. (2539). คำให้การของขุนหลวงหาวัดประดู่ทรงธรรม. เอกสารจากหอหลวงตอนที่ 1. เนื่องในมหามงคลวรกาญจนาภิเษก พุทธศักราช 2539 จัดทำโดยภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

พ. สุวรรณ. (2545). ไฉ่ชิงเอี้ย เทพเจ้าแห่งโชคลาภ. ห้างหุ้นส่วนเม็ดทรายพริ้นติ้ง:กรุงเทพฯ)

พามิลา หะรารักษ์. (2544). วิวัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกุฎีจีน และชุมชนวัดกัลยาณ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวางผังเมือง, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยศธร มีผลกิจ. (2540). ที่ระลึกในงานปฏิสังขรณ์อุโบสถและกฏิสงฆ์ วัดรัตนชัย (จีน) 27 มีนาคม 2540.

วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ. (2550). หนังกวาง ไม้ฝาง ช้าง ของป่า การค้าอยุธยา สมัยพุทธศตวรรษที่ 22-23. กรุงเทพฯ : เอ ที พริ้นติ้ง.

วัดจีนประชาสโมสร. (2540). ม.ป.พ. : ม.ป.ท.

วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธ์ และสุภางค์ จันทวานิช. (2534). ชาวแต้จิ๋วในประเทศไทยและในภูมิลำเนา เดิมที่เฉาซาน สมัยที่หนึ่ง 2310 (1767) - 2393 (1850). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

เศรษฐพงษ์ จงสงวน. (2553). เอกสารบรรยายโครงการบรรพชาอุปสมบท 84 รูป ถวายพระราชกุศล แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ วัดบรมราชากาญจนาภิเษกอนุสรณ์ คณะสงฆ์จีนนิกาย รังสรรค์ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี.
วันที่ 10-18 มกราคม 2553.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชยกุล. (2534). มิตรภาพไทย-จีนชื่นมื่นด้วยพระเทพรัตน์ทรงช่วยส่งเสริม" มติชนสุดสัปดาห์. 20 (1039) 37-38.

ส. สุวรรณประทีป. (2530). "สำเพ็งในสมัยอยุธยา" คนจีน 200 ปี ใต้พระบรมโพธิสมภาร ภาค 2.เส้นทางเศรษฐกิจฉบับพิเศษ. บริษัทเส้นทางเศรษฐกิจ 258:264.

สกินเนอร์, จี. วิลเลียม.พิมพ์ครั้งที่ 2. (2548). สังคมจีนในไทย ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. จัดพิมพ์มูลนิธิโตยาต้า.

สุชาติ เถาทอง และคณะ. (2546). สถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ในมณฑลการปกครองของภาคตะวันออก. งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุนทร คัยนันท์. (2534). ฉะเชิงเทราในประวัติศาสตร์. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ 2 เมษายน 2534.

สุพจน์ อภิญญานนท์. แนวความคิดในการออกแบบวัดจีน. วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิตสาขาวิชาสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง 2543.

สุดารา สุจฉายา. (2542).บรรณาธิการ. ธนบุรี. กรุงเทพฯ : สารคดี.

อนุมานราชธน, พระยา.(2507). ลัทธิของเพื่อนฉบับสมบูรณ์. พระนคร: ก้าวหน้า.

เอกสารต่างประเทศ

Crawfurd John. (1830). Journal of an Embassy from the Governor-General of India to the Courts of Siam and Cochin-China, 2d ed., 2 vols. London: Henry Colburn and Richard Bentley.

Gervaise, Nicolas. (1998). The Natural and Political History of The Kingdom of Siam .Bangkok : White Lotus.

Gutzlaff Charles. (1840). Journal of Three Voyages along the Coast of China in 1831,1832 and 1833, with Notices of Siam, Corea and the Loo-Choo Island, to Which is Pefixed an Introductory Essay on the Policy, Religion, etc., of China, by the Rev.W.Ellis, 3d. London: Thomas Ward and Co.

Jeffrey F. Meyer. (1992). Chinese Buddhist Monastic Temples as Cosmograms Sacred Architecture : in the traditions of India, Chinese, Judaism, and Islam :Edinburgh University Press.

สัมภาษณ์

เชษฐ์ ติงสัญชลี. (2554. 30 พฤษภาคม). อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.สัมภาษณ์.

พระครูรัตนชยาธร (ทองสุข ติสฺสวโร), (2553, 18 มิถุนายน). สัมภาษณ์.

พระอาจารย์เย็นชื้อ. (2554, 1 กรกฎาคม) รองเจ้าอาวาสวัดเล่งเน่ยยี่. สัมภาษณ์.

พระอาจารย์เย็นจุง. (2554, 22 มิถุนายน). เจ้าอาวาสวัดจีนประชาสโมสร. สัมภาษณ์

วิชิต ศรีประดิษฐ์กุล. (2554, 17 สิงหาคม). (เม้ง แซ่โง้ว) ช่างผู้ปั้นจตุโลกบาลวัดเล่งฮกยี่. สัมภาษณ์

เศรษฐพงศ์ จงสงวน.. (2554, 2 มิถุนายน). อาจารย์พิเศษมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์

อรศิริ ปาณินท์. (2554,31 สิงหาคม). สัมภาษณ์

เว็บไซต์ http://www.thaipost.net/tabloid/310509/5462) 10 ตุลาคม 2552.

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ประกาศคุณูปการ

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ธวัช ปุณโณทก ศาสตราจารย์สุชาติ เถาทอง อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความ ละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อรศิริ ปาณินท์ ที่ท่านให้ความเมตตาเสียสละเวลารับเป็นประธานกรรมการสอบ รองศาสตราจารย์ภารดีมหาขันธ์ เป็นกรรมการสอบ ท่านทั้งสองให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ตรวจแก้ไขและวิจารณ์ผลงาน ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับความเมตตาจากเจ้าอาวาสวัดเล่งเน่ยยี่ อนุญาตให้ถ่ายภาพ พระอธิการเย็น จุง เจ้าอาวาสวัดจีนประชาสโมสร เป็นผู้ให้เข้าทำการศึกษาและให้ข้อมูลด้านต่างๆ เกี่ยวกับวัดเป็นจำนวนมาก พระคณานัมธรรมวิธานาจารย์ (สมาน ว่างเยียน) ให้ความรู้เกี่ยวกับวัดญวน และวัดจีน พระครูรัตนชยาธร (ทองสุข ติสสวโร) ให้ความรู้วัดจีนในอยุธยา พระประดิษฐ์ประฐมพรวิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดอุภัยภาติการามให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัด อาจารย์เศรษฐพงษ์ จงสงวน (อาจารย์พิเศษมหาจุฬาลงกรณ์ราวิทยาลัย) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัดจีนสกุลช่างแต้จิ๋ว รูปเคารพ และช่วยอ่านภาพงานจิตรกรรม ผ.ศ.ประเสริฐ พิริยะสุนทร (คณะมัณฑนศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากร) ให้ความรู้เกี่ยวกับประติมากรรมวัดจีน ผ.ศ.ดร.เชษฐ์ ติงชลี (คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร) ให้ความรู้เกี่ยวกับผังวัด รูปเคารพ ผ.ศ.ดร. อานนท์ ไชยสุริยา (คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา) ช่วยตรวจแก้ชื่อเรื่อง อาจารย์ดร. วรรณิภา สุเนตร (คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร) ช่วยเรื่องบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ผ.ศ.อารุส ปรีดิขยาพันธ์ (คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร) ช่วยเรื่องภาพถ่ายในประเทศใต้หวัน อาจารย์พรชัย ตามถิ่นไทย (นิสิตปริญญาเอก มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าลาดกระบัง) ช่วยเรื่องแบบลายเส้น

คุณค่าประโยชน์ของดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูกตเวทิตาแด่บุพการี บูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษา และ ประสบความสำเร็จมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

วันชัย แก้วไทรสุ่น

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University